

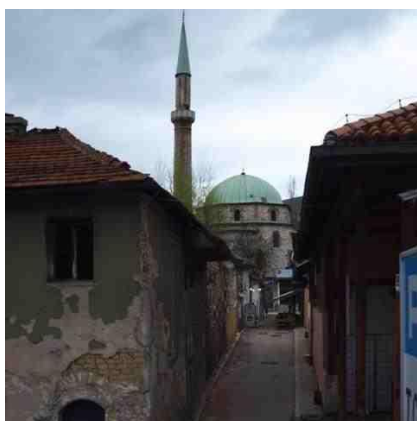
PISMO OZ NSZZ „SOLIDARNOŚĆ” W POLITECHNICE WARSZAWSKIEJ

1/2014/55-e

WYDANIE SPECJALNE

Kartki z kalendarza XX wieku

Sarajewo... to tu, **24. czerwca 1914 r.** sto lat temu, od strzałów, które zabiły arcyksięcia Ferdynanda, rozpoczęła się wojna... Pierwsza Wojna Światowa, która pochłonęła około 10. milionów ofiar.

O godzinie 9²⁵ na dworzec w Sarajewie wjechał specjalny pociąg. Z salonki wysiadł Franciszek Ferdynand wraz z małżonką Zofią. Arcyksiążęca para przeniosła się do odkrytego samochodu i ruszyła w kierunku ratusza, gdzie miało się odbyć uroczyste przywitanie. Kiedy kolumna aut znalazła się na wysokości koszar, z tłumu wynurzył się młody mężczyzna, Nedeljko Čabrinović i rzucił w kierunku samochodu bombę. Na szczęście dla arcyksiążęcej pary ładunek upadł pod tylnymi kołami limuzyny. Wybuch zranił około 20. osób.

Mimo ogromnego zamieszania arcyksiążę nakazał kontynuowanie podróży. Po uroczystym, acz nerwowym powitaniu przed ratuszem, austrowęgierski następca tronu postanowił zmienić plan wizyty i zamiast udać się do muzeum, pojechał do szpitala, aby odwiedzić ранego w zamachu podpułkownika Merizzi. Kiedy samochód wiozący arcyksiążęcą parę zatrzymał się na jednym ze skrzyżowań, do auta podbiegł młody bośniacki Serb, Gavrilo Princip i zaczął strzelać.

Gavrilo Princip

Kule dosięgły arcyksięcia i jego żonę. Kierowca ruszył do rezydencji namiestnika. Niestety tuż po dotarciu na miejsce umarła Zofia, a wkrótce następca tronu.

Princip, członek organizacji Młoda Bośnia został ujęty na miejscu morderstwa. W zamachu brali również udział członkowie tajnej serbskiej organizacji patriotycznej Czarna Ręka.

Aresztowanie zabójcy

Zabójca arcyksiężęcej pary został skazany na 20 lat ciężkiego więzienia. Sąd uznał, że 17-letni Princip jest za młody na karę śmierci. Zamachowiec zmarł 28. kwietnia 1918 r., nie doczekał końca Wielkiej Wojny, do której wybuchu pośrednio się przyczynił.

Wydawało się, że zamach w Sarajewie nie pociągnie za sobą dramatycznych skutków. Gdyby Zofia przestrzegająca protokołu, to ocalała by życie, gdyż zgodnie z zasadami nie powinna podróżować w jednym samochodzie z mężem.

Arcyksiążę został zastrzelony w Sarajewie, w Bośni (na terytorium Austro-Węgier). Natychmiast po tym zabójstwie Niemcy ogłosiły całkowite poparcie dla działań Austrii, prowokując ją tym samym do wypowiedzenia wojny Serbii.

Wilhelm II (27. stycznia 1859 r. – 4. czerwca 1941 r.)

Franciszek Józef I (18. sierpnia 1830 r. - 21. listopada 1916 r.)

Francja zapewniła o swoim poparciu Rosję.

Mikołaj II Romanow (6. maja 1868 r. - w nocy z 16. na 17. lipca 1918 r.)

Austro-Węgry, które miały informacje o tym, że rząd serbski był inspiratorem zamachu, wystosowały wobec Serbii ultimatum, które zawierało warunki nie do zaakceptowania, ponieważ prowadziły one do ograniczenia suwerenności tegoż kraju. Serbia zgodziła się na prawie wszystkie żądania (m.in. zrzeczenie się jakichkolwiek praw do Bośni, uczestnictwo Austro-Węgier w śledztwie ws. zamachu w Sarajewie), ale jeden punkt ultimatum odrzuciła – mianowicie prawa władz austriackich do prowadzenia własnego dochodzenia na terytorium Serbii. Austro-Węgry uznały tę odpowiedź za niewystarczającą.

24. lipca 1914 r. rząd rosyjski ogłosił wolę obrony Serbii, w razie ataku Austro-Węgier. 26. lipca Austro-Węgry i Niemcy odrzuciły brytyjską propozycję zwołania międzynarodowej konferencji, w sprawie rozwiązania sporu. 28. lipca Austro-Węgry wypowiedziały wojnę Serbii. Zaczęła działać „zasada domina”, wywołana skomplikowanym systemem sojuszy międzynarodowych. 29. lipca Rosja zarządziła częściową mobilizację, ale tylko przeciwko Austro-Węgrom i jako krok poparcia dla Serbii. Następnego dnia Rosja ogłosiła powszechną mobilizację. Niemcy 31. lipca zagroziły wypowiedzeniem wojny w wypadku, gdyby Rosja nie odwołała mobilizacji. W odpowiedzi na to 1. sierpnia także Francja ogłosiła mobilizację. 1. sierpnia II Rzesza ogłosiła wojnę z Rosją, a dwa dni później z Francją.

2. sierpnia 1914 r. Niemcy wkroczyli do Luksemburga i zażądali od Belgii przepuszczenia swoich wojsk przez jej terytorium, skąd chcieli dostać się do Francji. Niemiecka inwazja na Belgię 3. sierpnia - wobec braku jej zgody na przemarsz, z pogwałceniem jej neutralności, zmusiła Wielką Brytanię do postawienia tego samego dnia Niemcom ultimatum, a następnego dnia (4. sierpnia) zadeklarowania stanu wojny z Niemcami. Również 4. sierpnia Niemcy wypowiedzieli wojnę Belgii. Do konfliktu przystąpiły także dominia Wielkiej Brytanii oraz Japonia, która miała z nią umowę sojuszniczą. Austro-Węgry wypowiedziały wojnę Rosji 6. sierpnia. Turcja zamknęła Dardanele. 10. sierpnia Francja, a 12. sierpnia Wielka Brytania wypowiedziały wojnę Austro-Węgrom. Świat pogrążył się w wojnie pomiędzy ententą: tj. Wielką Brytanią, Francją, Rosją, Serbią, Japonią, Włochami i Stanami Zjednoczonymi, a państwami centralnymi: Austro-Węgrami i Niemcami wspieranymi przez Turcję i Bułgarię.

Był to największy konflikt zbrojny na kontynencie europejskim od czasu wojen napoleońskich, zakończony klęską państw centralnych, likwidacją mocarstw Świętego Przymierza i powstaniem w Europie Środkowej i Południowej licznych państw narodowych. Mimo ogromu strat i wstrząsu wywołanego nimi wojna ta nie rozwiązała większości konfliktów, co doprowadziło do wybuchu II Wojny Światowej 21 lat później. Była zderzeniem XX-wiecznej techniki z XIX-wieczną strategią i taktyką.

Niemcy planowali szybkie pokonanie Francji zgodnie z taktyką wojny błyskawicznej, ale plan się nie udał i rozpoczęła się długotrwała wojna pozycyjna (armie ostrzeliwały się na niezmiennych pozycjach – żołnierze pozostawali w okopach – front zmieniał się minimalnie).

Rosjanie ponosili klęski i tylko na początku wojny odnotowali kilka zwycięstw na terenie Galicji i w Prusach Wschodnich. Do roku 1918 Rosja straciła na rzecz bloku państw centralnych wszystkie ziemie zabrane Polsce w rozbiorach.

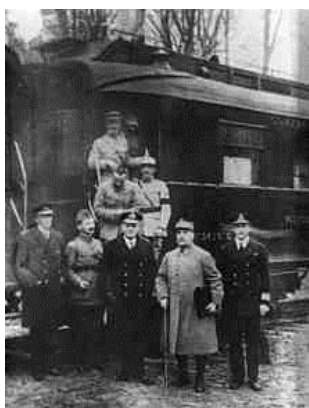
W 1916 r. – w bitwie nad Sommą i pod Verdun zginęło łącznie ponad 1,6 mln żołnierzy.

W 1917 r. – rewolucja bolszewicka w Rosji. Rosja zawarła pokój z Niemcami (1918 r.).

9. listopada 1918 r. abdykował cesarz Wilhelm II i w Niemczech proklamowano Republikę. To samo stało się w Austrii gdzie skończyła się definitywnie monarchia Habsburgów.

W poniedziałek **11. listopada 1918 r.** o godzinie 5¹² w wagonie kolejowym w Compiègne, został podpisany układ rozejmowy kończący I Wojnę Światową, pomiędzy Ententą i Cesarstwem Niemieckim.

Ferdynand Foch przed wagonem kolejowym w lesie Compiègne

Przewodniczącym strony Sprzymierzonych był wódz naczelny wojsk, marszałek Ferdinand Foch, zaś przewodniczącym delegacji niemieckiej Matthias Erzberger. Pozostałymi członkami niemieckiej delegacji rozejmowej byli Alfred von Oberndorff, komandor Ernst Vanselow i generał major Detlof von Winterfeldt. Zgodnie z propozycją marszałka Focha obie strony przyjęły jako godzinę złożenia podpisów 5⁰⁰. Rozejm wszedł w życie tego samego dnia o godzinie 11⁰⁰ czasu paryskiego, to jest po 6. godzinach od zakomunikowanej godziny podpisania.

Postanowienia rozejmu w Compiègne: Natychmiastowe wycofanie Armii Cesarstwa Niemieckiego z Francji, Belgii, Luksemburga oraz Alzacji i Lotaryngii. Stopniowe wycofanie wszystkich wojsk niemieckich z własnych terenów na zachód od Renu i strefy 30 km od jego brzegów w miastach Moguncja, Koblencja, i Kolonia. Wycofanie wojsk niemieckich na wschodzie na granicę z 1914 roku. Anulowanie traktatu brzeskiego i traktatu w Bukareszcie. Internowanie niemieckiej floty (Hochseeflotte) i utrzymanie przez aliantów blokady morskiej Niemiec. Wydanie Sprzymierzonym 5000 dział, 25000 karabinów maszynowych, 1700 samolotów, wszystkich okrętów podwodnych, 5000 lokomotyw, 5000 ciężarówek i 150 000 wagonów kolejowych. Pierwotne żądania aliantów, przedstawione rankiem 8 listopada 1918 roku, dotyczyły wydania 2000 samolotów, 160 okrętów podwodnych, 10 000 ciężarówek i 30000 karabinów maszynowych, jednakże wielkości te przekraczały ilości sprzętu i uzbrojenia faktycznie posiadanego przez Niemców.

Ferdynand Foch (1851 r. – 1929 r.) - marszałek Francji, Wielkiej Brytanii i Polski, dowódca i teoretyk sztuki wojennej. Wykładowca Francuskiej Wyższej Szkoły Wojennej. Odnaczył się podczas I Wojny Światowej jako dowódca 9. Armii. Przyczynił się do zwycięstwa w bitwie nad Marną w 1914 r. Od 1917 r. szef francuskiego Sztabu Generalnego. W 1918 r. przeprowadził udaną kontrofensywę nad Sommą, która zdecydowała o klęsce Niemiec. Jako naczelny wódz wszystkich sił sprzymierzonych na froncie zachodnim przyjął bezwarunkową kapitulację Niemiec w Compiègne.

Foch znany był, jako przyjaciel Polski. Swą zdecydowaną postawą (m.in. groźbą interwencji zbrojnej) wymusił na rządzie niemieckim przerwanie kontrofensywy przeciwko powstańcom wielkopolskim.

5. lutego 1921 r. w szkole wojskowej w Saint-Cyr Józef Piłsudski odpiął ze swego munduru własny krzyż Virtuti Militari, udekorował nim marszałka Focha i wygłosił przemówienie (Monitor Polski 7. lutego 1921 r.).

„Znajduję się na tej ziemi francuskiej, zaprzyjaźnionej z Polską, którą z radością reprezentuję, w charakterze Prezydenta Republiki. Jednakże w obecności Wielkiego Wodza, który potrafił odnieść zwycięstwo wśród najtrudniejszych warunków, nie mogę zapomnieć, że jestem żołnierzem. Jako żołnierz podziwiam i podziwiam olbrzymie dzieło, jakiego dokonaleś, biorąc na swoje barki tak olbrzymią odpowiedzialność. I dlatego dziś z uczuciem głębokiej radości ofiaruję Ci krzyż „Virtuti Militari”, ten krzyż, który jest mi tak drogi, a który nosiłem na swojej piersi, jako Naczelny Wódz Armii Polskiej.”

13. kwietnia 1923 r. Prezydent RP Stanisław Wojciechowski, na wniosek Ministra Spraw Wojskowych generała dywizji Kazimierza Sosnkowskiego i uchwały Rady Ministrów, nadał Ferdynandowi Foch'owi tytuł Marszałka Polski. 2. maja 1923 r. na dworcu kolejowym w Dziedzicach generał Sosnkowski w imieniu Rady Ministrów przywitał marszałka Ferdynanda Focha przemówieniem:

„... Przy pierwszym kroku Pańskim w Polsce Panie marszałku Foch, Marszałku Francji i Marszałku Anglii, mam honor wręczyć Ci dekret mianowania Pana Marszałkiem Polski, a jako widoczny symbol tej godności buławę Marszałkowską, którą Prezydent Rzeczypospolitej polecił mi doręczyć w jego imieniu”. po czym wręczył dekret i buławę. Następnego dnia na placu Saskim w Warszawie Marszałek Foch wziął udział w uroczystym odsłonięciu pomnika księcia Józefa Poniatowskiego.

Marszałek Foch w Warszawie

Rozejm w Compiègne a sprawa Polski

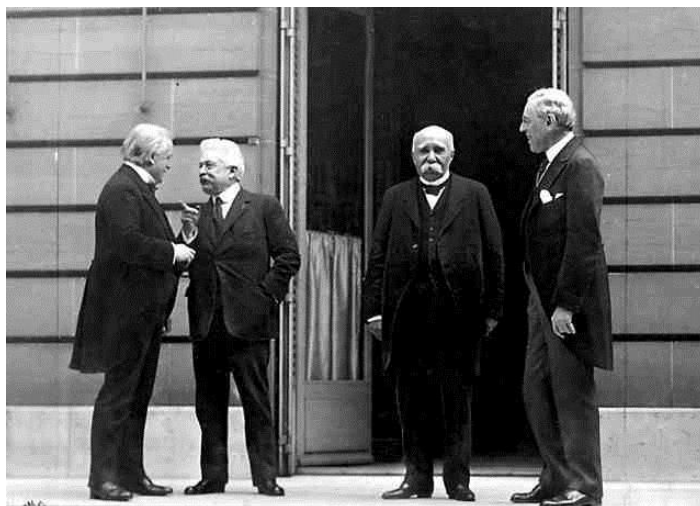
Artykuł XII rozejmu w Compiègne przewidywał ewakuację wojsk niemieckich z Austro-Węgier, Rumunii, Turcji oraz byłego już imperium rosyjskiego, a więc również ziem polskich. W tym ostatnim przypadku, po interwencji m. in. Romana Dmowskiego zmieniono tekst dotyczący wycofania wojsk niemieckich do brzmienia: „...gdy alianci uznają moment ewakuacji za właściwy biorąc pod uwagę sytuację wewnętrzną tych obszarów”. Z kolei artykuł XVI głosił, że: „*Alianci będą mieli wolny dostęp do terytoriów ewakuowanych przez Niemców na Wschodzie już to przez Gdańsk, już to Wisłą, aby móc zaopatrywać ludność i w celu utrzymania porządku.*”

Główny układ pokojowy kończący I Wojnę Światową, podpisany 28. czerwca 1919 r. przez Niemcy, mocarstwa Ententy, państwa sprzymierzone i stowarzyszone, został ratyfikowany **10. Stycznia 1920 r.** i z tą datą wszedł w życie. Traktat ustalił wiele granic międzypaństwowych w Europie oraz wprowadził nowy ład polityczny. Został zawarty podczas paryskiej konferencji pokojowej, trwającej od **18. stycznia 1919 r. do 21. stycznia 1920 r.** Brało w niej udział 27 państw. Polska była reprezentowana przez: **Ignacego Paderewskiego i Romana Dmowskiego**, członkami delegacji byli również Antoni Abraham i Tomasz Rogala.

Państwa pokonane w I Wojnie Światowej (Niemcy, Austro-Węgry, Turcja, Bułgaria) nie zostały dopuszczone do konferencji. Przedstawiono im tylko traktaty do podpisania. Rosja Sowiecka również nie została zaproszona, gdyż mocarstwa Ententy nie uznawały rządu bolszewickiego, który w marcu 1918 r. podpisał w imieniu Rosji separatystyczny pokój z Niemcami (traktat brzeski), co było złamaniem porozumień sojuszniczych w ramach Ententy. W konsekwencji Rosja nie była uznawana za państwo sojusznicze i zwycięskie. Do oficjalnego uczestnictwa w konferencji pokojowej nie zostało dopuszczone również żadne przedstawicielstwo białej Rosji. W konsekwencji Rosja nie była oficjalnie reprezentowana na konferencji pokojowej i nie była stroną traktatów pokojowych. Po zawarciu traktatu z Niemcami nastąpiło zawarcie dalszych porozumień pokojowych z państwami pokonanymi:

- 10. września 1919 r. z Austrią w Saint-Germain-en-Laye (traktat pokojowy z Austrią),
- 27. listopada 1919 r. z Bułgarią w Neuilly-sur-Seine (traktat pokojowy z Bułgarią),
- 4. czerwca 1920 r. z Węgrami w Trianon (traktat w Trianon).
- 10. sierpnia 1920 r. z Turcją w Sèvres (Traktat pokojowy w Sèvres .

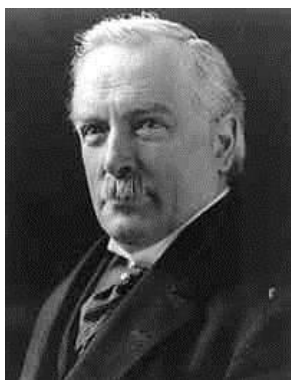
W pierwszej części traktatu zapisano powołanie Ligi Narodów.

Wielka Czwórka na konferencji pokojowej w Paryżu.

Od lewej: premier Wielkiej Brytanii Lloyd George, Włoch Vittorio Orlando,

Francji Georges Clémenceau, prezydent Stanów Zjednoczonych Woodrow Wilson

David Lloyd George, (17. stycznia 1863 r. – 26. marca 1945 r.), premier Wielkiej Brytanii w latach 1916-1922 i minister wojny, w 1916r. Liberal z Walii. Przed I Wojną Światową zwolennik przyjacielskich stosunków z Niemcami, a jako minister skarbu przeciwnik zbrojeń brytyjskiej floty wojennej.

W czasie wojny, pod wpływem kampanii prasowej i presji politycznej, zastąpił premiera Asquitha i stanął na czele rządu koalicyjnego, w którego skład weszli jego zwolennicy z Partii Liberalnej i konserwatyści. W celu uzyskania wydajniejszej pracy rządu utworzył nowe departamenty: okrętowy, produkcji żywności, usług i pracy.

Na Konferencji w Wersalu był przeciwnikiem utworzenia silnej Polski i oddania Polakom Górnego Śląska, pomysłodawcą plebiscytów w okręgach olsztyńskim i kwidzyńskim w Prusach Wschodnich.

Thomas Woodrow Wilson (28. grudnia 1856 r. – 3. lutego 1924 r.) – dwudziesty ósmy prezydent USA.

Już na początku swej prezydentury przeprowadził przez Kongres trzy ważne ustawy. Jedna z nich – przewidywała obniżenie stawek celnych, druga – przyczyniła się do katastrofalnego długu, trzecia z kolei powoływała do życia Federalną Komisję Handlu, której zadaniem było zwalczanie nieuczciwych praktyk w biznesie. Jego program, znany jako New Freedom, dawał obywatelom prawo do swobodnego zrzeszania się oraz do strajku. W 1913 roku Wilson wziął udział w pierwszej oficjalnej prezydenckiej konferencji prasowej w historii Stanów Zjednoczonych. Kontakty z prasą traktował jako środek do zdobycia poparcia dla swego programu. **4. sierpnia 1914 r.** ogłosił neutralność USA w I Wojnie Światowej.

W 1916 r. administracja Wilsona zakazała zatrudniania dzieci oraz ograniczyła czas pracy robotników kolejowych do ośmiu godzin dziennie. Te zmiany oraz hasło „on trzyma nas z dala od wojny” pozwoliły Wilsonowi wygrać kolejne wybory, w których uzyskał 51,67% głosów.

Wkrótce po nich prezydent stwierdził, że Ameryka nie może pozostać neutralna w obliczu wojny światowej. 2. kwietnia 1917 r. Wilson poprosił Kongres o wypowiedzenie wojny Niemcom.

Przyłączenie się USA z wolna przeważało losy wojny na korzyść aliantów. W styczniu 1918 r. prezydent przedstawił przed Kongresem cele, które USA chcą osiągnąć w tej wojnie. Są one znane jako 14. punktów Wilsona i stały się podstawą traktatu wersalskiego.

1. Porozumienia pokojowe będą jawnie zawierane, nie będzie już porozumień tajnych. Dyplomacja ma działać jawnie i publicznie.
2. Całkowita wolność żeglugi na morzach, poza wodami terytorialnymi, zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie wojny, poza przypadkami, kiedy morza te będą zamknięte całkowicie lub częściowo przez działania międzynarodowe, mające na celu wykonanie międzynarodowych porozumień.
3. Zniesienie barier gospodarczych i ustalenie warunków handlu równych dla wszystkich narodów akceptujących pokój i stowarzyszonych dla jego utrzymania.
4. Wzajemna wymiana wystarczających gwarancji, tak aby zbrojenia narodowe zostały zredukowane do minimum.
5. Rozstrzygnięcie sporów kolonialnych w atmosferze swobodnej, otwartej i całkowicie bezstronnej, ale przestrzegając zasady, że interesy ludności zainteresowanej mają równą wagę co interesy Rządów.
6. Ewakuacja wszystkich rosyjskich terytoriów i uregulowanie stosunków z Rosją, Rosja ma prawo do samookreślenia swojego ustroju politycznego.
7. Belgia musi być ewakuowana i stać się w pełni suwerennym krajem.
8. Terytorium francuskie zostanie uwolnione i odbudowane. Alzacja i Lotaryngia mają powrócić do Francji.
9. Korekta granicy włoskiej, wzdłuż linii narodowościowej.
10. Stworzenie możliwości autonomicznego rozwoju narodom Austro-Węgier.
11. Rumunia, Serbia i Czarnogóra odzyskają utracone w czasie wojny terytoria, Serbii zostanie przyznany wolny dostęp do morza, stosunki między różnymi państwami bałkańskimi muszą być oparte na przyjacielskich porozumieniach, uwzględniających linie podziału wspólnot i narodowości.
12. Ludności tureckiej Imperium Osmańskiego zapewniona zostanie suwerenność i bezpieczeństwo, innym narodom zamieszkującym Imperium przysługuje prawo do bezpieczeństwa i rozwoju, oraz autonomia. Dardanele zostaną otwarte dla okrętów i statków handlowych, zabezpieczone gwarancją międzynarodową.

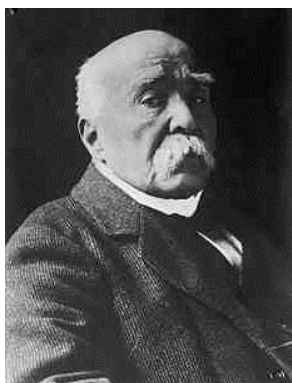
13. Stworzenie niepodległego państwa polskiego na terytoriach zamieszkanym przez ludność bezsprzecznie polską, z wolnym dostępem do morza, niepodległością polityczną, gospodarczą, integralność terytoriów tego państwa ma być zagwarantowana przez konwencję międzynarodową.

14. Stworzenie Ligi Narodów, której celem będzie zapewnienie gwarancji niepodległości politycznej oraz integralności terytorialnej wszystkich państw.

Po podpisaniu przez Niemcy kapitulacji, Wilson wyjechał do Paryża, gdzie pracował na rzecz zapewnienia światu stałego pokoju. Następnie prezentował traktat wersalski przed Kongresem. Jednak po wyborach w 1918 r. demokraci utracili większość i Kongres, przewagą siedmiu głosów, traktat odrzucił.

Jego portret występuje na banknocie stutysięczno-dolarowym niebędącym w powszechnym obiegu.

Georges Benjamin Clemenceau (28. września 1841 r. – 24. listopada 1929 r.)

Pisarz, lekarz i polityk. Był deputowanym do parlamentu III Republiki z partii radykalnej. Zasłynął, jako znakomity mówca z ciętym dowcipem. Dzięki temu zyskał opinię mistrza w obalaniu kolejnych rządów. Jego kariera załamała się po aferze panamskiej w 1889 r., gdy wyszły na jaw jego związki z Towarzystwem Budowy „Kanału Panamskiego”, które zbankrutowało, narażając na straty około pół miliona drobnych akcjonariuszy. Powrócił do polityki w trakcie sprawy Dreyfusa, stając się jednym z czołowych zwolenników rewizji procesu, choć samego oskarżonego nie znał i zobaczył go po raz pierwszy dopiero podczas rozprawy apelacyjnej. Od 1902 r. senator, a następnie minister spraw wewnętrznych i premier Francji w latach 1906-1909. Zaprzysięgły wróg Niemiec.

W 1907 r. doprowadził do trójporozumienia Rosji, Wielkiej Brytanii oraz Francji. W latach 1917-1920 ponownie był premierem (w momencie, gdy bunt w armii groził porażką w I Wojnie Światowej) i doprowadził Francję do zwycięstwa. Był współtwórcą traktatu wersalskiego. Zajmował pozytywne stanowisko wobec polskich postulatów. Był też zwolennikiem interwencji w bolszewickiej Rosji. Po porażce w wyborach prezydenckich w 1920 r. wycofał się z polityki. Bezwzględność w realizowaniu planów politycznych i brutalność wobec przeciwników zyskały mu przydomek: „Tygrys”. W 1922 r. został odznaczony Orderem Orła Białego.

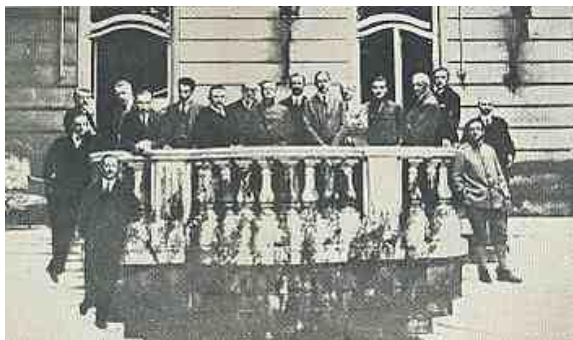
Vittorio Emanuele Orlando (19. maja 1860 r. – 1. grudnia 1952 r.) – polityk,

profesor prawa. Znany ze swojej twórczości naukowej (kilkaset prac głównie o tematyce prawnej). Od 1903 r. pełnił funkcję ministra edukacji. W 1907 r. został ministrem sprawiedliwości, którą to funkcję pełnił do 1909 r. W 1916 r. przejął ministerstwo spraw wewnętrznych. W 1917 r. objął tekę premiera. W 1919 r. zrezygnował z tego urzędu w wyniku niespełnienia oczekiwań jakie w nim pokładano podczas konferencji pokojowej w Paryżu (Włosi liczyli na duże nabytki terytorialne mimo swego stosunkowo małego wkładu w zwycięstwo nad państwami centralnymi). W grudniu 1919 r. został wybrany przewodniczącym Izby Deputowanych. Początkowo był zwolennikiem Mussoliniego, jednak wycofał swe poparcie po zabójstwie socjalisty Matteottiego. Później stopniowo wycofywał się z działalności politycznej (zasiadał jeszcze w Parlamencie) poświęcając się głównie pracy naukowej i wykładom na uczelni. Po upadku Mussoliniego został liderem Unii Konserwatywno-Demokratycznej. W 1948 r. kandydował w wyborach prezydenckich, ale został pokonany przez Luigię Einaudiego.

„Stworzenie niepodległego państwa polskiego na terytoriach zamieszkanym przez ludność bezsprzecznie polską, z wolnym dostępem do morza, niepodległością polityczną, gospodarczą, integralność terytoriów tego państwa ma być zagwarantowana przez konwencję międzynarodową.”.

Ten zapis prezydenta Wilsona z **1918 r.** stanowił o restytucji naszej państwowości.

Ale już w 1917 r. powstał w Paryżu - **Komitet Narodowy Polski (1917-1919).**

Komitet Narodowy Polski w Paryżu 1918 r.

Kozicki, Wielowieyski, Madeyski, Sobański, Dmowski, Romer, Rozwadowski, Piltz, Fronczak, Zamoyski, Tomaszewski, Halpert, Smogorzewski, Skirmunt, Seyda, Ostrowski, Woyno.

KNP – organizacja polityczna, założona **15. sierpnia 1917 r.** w Lozannie przez Romana Dmowskiego - działająca w latach 1917–1919. Jako siedzibę obrała Paryż. Jej celem była odbudowa państwa polskiego przy pomocy państw Ententy.

Przywódcami byli **Roman Dmowski, Ignacy Jan Paderewski**, Erazm Piltz, Stanisław Kozicki, Marian Seyda, Maurycy Zamoyski oraz Jan Rozwadowski – sekretarz KNP. Było to porozumienie między politykami Narodowej Demokracji a Stronnictwem Polityki Realnej. KNP prowadził politykę zagraniczną odradzającego się państwa polskiego i organizował Armię Polską we Francji. Był uznany przez: rządy Francji, Wielkiej Brytanii, Włoch, USA za oficjalnego reprezentanta odradzającej się państwowo Polski. Posiadał swoje przedstawicielstwa w Belgii, Italii, Szwecji, Brazylii, Wlk. Brytanii, USA. KNP uznał powstały **16. stycznia 1919 r. rząd Ignacego Jana Paderewskiego** i rozwiązał się.

W styczniu 1919 r. realizując porozumienie polityczne Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego z Romanem Dmowskim do Komitetu zostali dokooptowani przedstawiciele Naczelnika (Kazimierz Dłuski, Leon Wasilewski, Michał Sokolnicki, Stanisław Patek, Antoni Sujkowski, Stanisław Thugutt, Medard Downarowicz, Herman Lieberman, Władysław Baranowski, Stanisław Hempel), zaś Komitet stał się oficjalnym reprezentantem rządu RP na paryską konferencję pokojową. Misja Komitetu wygasła po podpisaniu i ratyfikacji traktatu wersalskiego i traktatów pochodnych. Zadaniemi KNP były: kierowanie i reprezentowanie polityki polskiej wobec państw Ententy, kierownictwo sprawami politycznymi armii polskiej we Francji oraz moralna i materialna nad nią, opieka konsularna nad Polakami przebywającymi w państwach Ententy

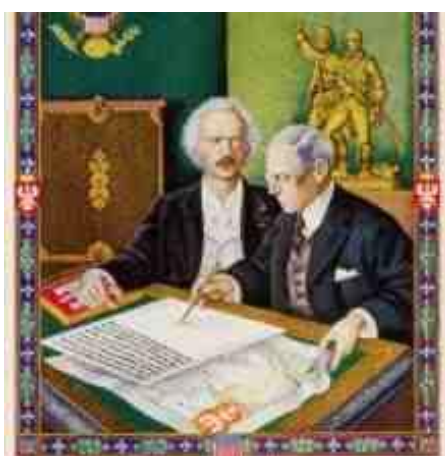

KNP w Paryżu 1918 r. Siedzą od lewej: Maurycy Zamoyski, Roman Dmowski, Erazm Piltz, stoją Stanisław Kozicki, Jan Emanuel Rozwadowski, Konstanty Skirmunt, Franciszek Fronczak, Władysław Sobański, Marian Seyda, Józef Wielowieyski

Pianista i działacz Ignacy Jan Paderewski był przyjacielem prezydenta USA – Wilsona, był łącznikiem między Romanem Dmowskim a Józefem Piłsudskim.

Stany Zjednoczone

Pocztówka z obrazem Artura Szyka przedstawiającym Ignacego Paderewskiego i prezydenta USA Woodrow Wilsona podczas pracy nad 14., dotyczącym niepodległości Polski, punktem prezydenckiego orędzia z 8. stycznia 1918 r.

Ignacy Paderewski (6. listopada 1860 r. - 29. czerwca 1941 r.) pianista, kompozytor, działacz niepodległościowy i polityk. W 1919 r. sprawował funkcje premiera i ministra spraw zagranicznych. Kawaler Orderu Orła Białego i francuskiej Legii Honorowej.

Urodził się na Podolu, w ówczesnym zaborze rosyjskim. W wieku 12. lat rozpoczął studia w Instytucie Muzycznym w Warszawie. Od 1881 r. kontynuował studia muzyczne w Berlinie, a następnie w Wiedniu. W tym czasie powstawały jego pierwsze kompozycje. W 1888 r. zagrał serię koncertów w paryskiej Salle Erard, które zapoczątkowały wielką karierę pianisty. Występował prawie we wszystkich krajach Europy i obu Ameryk, a także w Australii i Afryce.

Na jego zlecenie w 1908 r. rzeźbiarz Antoni Wiwulski wykonał pomnik upamiętniający zwycięstwo wojsk polskich w bitwie pod Grunwaldem. Monument został odsłonięty w 1910 r. w Krakowie, w obecności ponad 150000. osób. Wygłosił wówczas przemówienie o charakterze niepodległościowym.

Po wybuchu I Wojny Światowej zaczął prowadzić szeroko zakrojoną działalność dyplomatyczną na rzecz Polski i Polaków, wykorzystując swą popularność na Zachodzie. Zbierał fundusze na pomoc ofiarom wojny i był jednym ze współzałożycieli komitetów pomocy Polakom w Paryżu i Londynie.

W 1915 r. założył wraz z Henrykiem Sienkiewiczem w Vevey Szwajcarski Komitet Generalny Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce. Tego samego roku wyjechał do Stanów Zjednoczonych, gdzie kontynuował działalność. Przed każdym ze swoich występów przemawiał na temat niepodległości Polski. W krótkim czasie udało mu się zbliżyć do doradcy prezydenta Wilsona, Edwarda House'a. Później spotykał się z prezydentem, któremu w styczniu 1917 r. przekazał memoriał na temat Polski. Sprawa niepodległości naszego kraju znalazła się w 14. punktach Wilsona. W sierpniu 1917r. został przedstawicielem na USA Komitetu Narodowego Polskiego.

25. grudnia 1918 r. na pokładzie brytyjskiego krążownika „Concord” przybył do Gdańska. Następnego dnia dotarł do Poznania. *„Nie przyszedłem po dostojęstwa, sławę, zaszczyty, lecz aby służyć, ale nie jakiemuś stronnictwu. Stronnictwo powinno być jedno: Polska, i temu jednemu służyć będę do śmierci”* - mówił Paderewski do witających go w Poznaniu tłumów. Jego wizyta wywołała w mieście wielką patriotyczną manifestację, przyczyniając się do wybuchu Powstania Wielkopolskiego.

Poznań, 27. grudnia 1918 r.

Równie entuzjastycznie, na początku stycznia 1919 r. przyjęto go w Warszawie, gdzie pod hotelem „Bristol” witany był przez wielotysięczny tłum.

16 stycznia 1919 r. Józef Piłsudski powołał go na stanowisko prezesa Rady Ministrów oraz ministra spraw zagranicznych. W przekonaniu Piłsudskiego, osoba Paderewskiego gwarantowała zasypanie podziałów między prawicą i lewicą w tak ważnym dla Polski momencie. Wraz z Romanem Dmowskim reprezentował Polskę na konferencji pokojowej w Paryżu, zakończonej podpisaniem traktatu wersalskiego, kończącego I Wojnę Światową.

Warszawa, 10. lutego 1919 r. Naczelnik Państwa Józef Piłsudski i premier Ignacy Jan Paderewski przed Belwederem po pierwszym posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego

28. czerwca 1919 r. Paderewski w imieniu Polski złożył podpis pod Traktatem Wersalskim

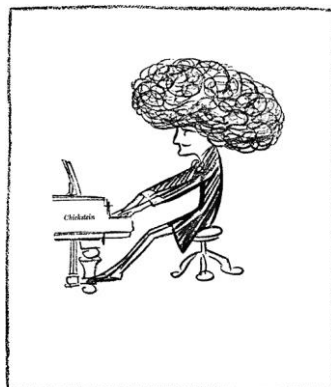

W tym czasie wsparł generała Tadeusza Rozwadowskiego w planach tworzenia Legionu Amerykańskiego, który miał walczyć w Polsce z bolszewikami.

W efekcie tych działań powstała polsko-amerykańska Eskadra Lotnicza im. Tadeusza Kościuszki. Paderewskiemu nie udało się zrealizować wszystkich założeń strony polskiej, jednak dał się poznać, jako sprawny negocjator i dyplomata. Pomimo to jego bezpartyjny rząd był krytykowany w kraju zarówno przez lewicę, jak i prawicę. Paderewski wiedział, iż jego gabinet ma charakter tylko i wyłącznie przejściowy, dlatego w grudniu 1919 r. podał się do dymisji. Następnie wyjechał do Szwajcarii, aby odpocząć od polityki.

Powrócił jednak do kraju w kulminacji wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. Został wysłannikiem rządu polskiego do Ligi Narodów. Wkrótce jednak zrezygnował z tej funkcji.

W 1922 r. wyjechał ponownie do USA. Powrócił do koncertowania. Zajął się także działalnością charytatywną (w 1932 r. na jego występ w Madison Square Garden przybyła rekordowa liczba widzów – 16000, a dochód z tego koncertu przeznaczył na bezrobotnych amerykańskich muzyków).

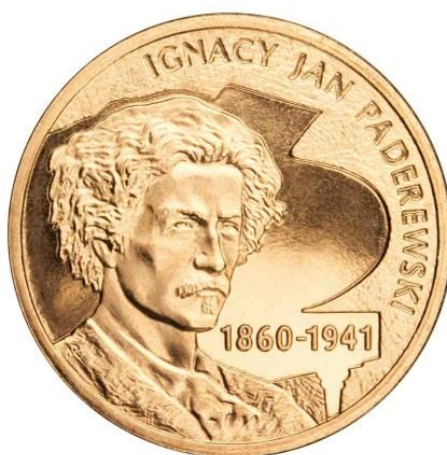

W tym czasie otrzymał wiele tytułów i odznaczeń, m.in. tytuł lordowski od brytyjskiego monarchy Jerzego V.

Po śmierci Piłsudskiego w 1935 r. współtworzył tzw. Front Morges. Organizacja ta, opozycyjnie nastawiona wobec polskiego reżimu autorytarnego, miała charakter centroprawicowy. Jednym z jej założycieli był generał Władysław Sikorski. Front Morges domagał się demokratyzacji życia politycznego w kraju, Postulował również wybór Paderewskiego na prezydenta Polski.

Po wybuchu II Wojny Światowej Paderewski wszedł w skład władz Polski na uchodźstwie. Został przewodniczącym Rady Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie, która stanowiła substytut Sejmu na emigracji. We wrześniu 1940 r., mimo podupadającego zdrowia, udał się do USA, by działać na rzecz Polski. Spowodował między innymi uzyskanie przez rząd Sikorskiego kredytów na uzbrojenie Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Jego nazwisko naziści niemieccy umieścili na liście wrogów III Rzeszy tzw. Czarnej Księdze. Zmarł na zapalenie płuc **29. czerwca 1941 r.**

Następnego dnia premier Rządu RP na uchodźstwie i Naczelnny Wódz generał Władysław Sikorski wydał rozkaz, w którego ostatnich słowach napisał: *„Naród polski okryty głęboką żałobą po pamięci I. J. Paderewskiego traci z Jego odejściem od nas na zawsze jednego z największych swych duchów przewodnich. Cześć Jego pamięci! Rozkaz niniejszy odczytać przed frontem oddziałów i na pokładach okrętów Rzeczypospolitej Polskiej”*. Pierwotnie pochowano go na Narodowym Cmentarzu w Arlington w pobliżu Waszyngtonu. Jednak 29. czerwca 1992 r. trumnę z jego prochami sprowadzono do Polski, gdzie spoczęła w krypcie archikatedry św. Jana w Warszawie. Pośmiertnie został odznaczony orderem wojennym Virtuti Militari.

75 lat temu. 2. stycznia 1939 r., w Drozdowie zmarł

Roman Dmowski

Roman Dmowski (9. sierpnia 1864 r. - 2. stycznia 1939 r.) – polityk, publicysta polityczny, Minister Spraw Zagranicznych, poseł na Sejm Ustawodawczy RP oraz II i III Dumi. Współzałożyciel Narodowej Demokracji (endecji, ruchu narodowego). Polski działacz niepodległościowy, postulujący w pierwszym etapie zjednoczenie wszystkich ziem polskich i uzyskanie autonomii w ramach Imperium Rosyjskiego, a później odzyskanie niepodległości w oparciu o sojusz z Rosją i ententą, zaś w opozycji do państw centralnych (w szczególności Niemiec). Związany z ruchem neoslawistycznym. Delegat Polski na konferencję paryską w 1919 r. i sygnatariusz traktatu pokojowego w Wersalu. Zagorzały przeciwnik polityczny Józefa Piłsudskiego i jego planów rozszerzenia granic II RP zbyt daleko na wschód od linii Curzona poprzez stworzenie państwa federacyjnego – wizji wielowyznaniowej i wielonarodowościowej Polski, twórca inkorporacyjnej koncepcji państwa narodowego, zakładającej polonizację ludności niepolskiej za tą linią.

Miał dwóch braci Juliana i Wacława oraz dwie siostry Marię i Jadwigę, oprócz tego dwoje jego rodzeństwa zmarło w okresie niemowlęctwa, a ich imiona pozostają nieznane. W pierwszych latach życia często chorował. W 1875 r. rozpoczął naukę w warszawskim gimnazjum, w wieku 17. lat założył tajne kółko uczniowskie „Strażnica”, którego głównym zadaniem był opór przed rusyfikacją, wyrażony w tajnych wykładach z języka polskiego, historii, geografii i literatury polskiej. We wrześniu 1886 r. wstąpił na wydział fizyczno-matematyczny Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Ukończył studia, a po złożeniu rozprawy otrzymał tytuł doktora nauk przyrodniczych.

W 1888 r. został członkiem warszawskiego koła organizacji młodzieży patriotycznej „Zet”, a potem „starszym” Koła Braterskiego „Zet-u”. W grudniu 1889 r. został przyjęty do Ligi Polskiej, skupiającej działaczy zarówno na ziemiach polskich, jak i na emigracji. Od listopada 1891 r. do sierpnia 1892 r. studiował w Paryżu.

W kwietniu 1893 r. dokonał wraz z kilkoma innymi działaczami przewrotu w Lidzie Polskiej i stworzył Ligę Narodową, stając na jej czele. W sierpniu tegoż roku, za współorganizowanie manifestacji narodowej w setną rocznicę Konstytucji 3. Maja, po 4 miesiącach aresztu w Cytadeli został zesłany poza obszar Kongresówki, do Mitawy. W lutym 1895 r. uciekł stamtąd i osiadł we Lwowie, gdzie objął redakcję dwutygodnika „*Przegląd Wszechpolski*” oraz współtworzył Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne. W 1896 r. na Zjeździe Rady Głównej Ligi Narodowej w Budapeszcie wszedł w skład Rady Głównej Ligi Narodowej. W 1903 r. wydał książkę „*Myśli nowoczesnego Polaka*”, będącą – jak sam po latach stwierdził – „*wyznaniem wiary narodowej*”.

W latach 1904–1906 wystąpił przeciw akcji rewolucyjnej polskich socjalistów. W lipcu 1904 r. udał się do Tokio, aby przekonać tamtejszy rząd, że polskie powstanie antyrosyjskie (propagowane przez Józefa Piłsudskiego) w Kongresówce byłoby dla Polaków szkodliwe, a Japończykom nic by nie dało. Wysunął ponadto, korzystając z osłabienia władzy rosyjskiej, program autonomii Królestwa, samorządu wiejskiego i miejskiego oraz spolszczenia szkół i urzędów. Gdy wybuchła rewolucja 1905 r. przeniósł się do Królewca, obejmując jawne kierownictwo endecji, rozwijając szeroką akcję narodową. Jako doraźne cele polityczne wysunął autonomię Królestwa Polskiego oraz zahamowanie postępów ruchu socjalistyczno-rewolucyjnego. W głównej mierze jego zasługą jest uzyskanie przez endecję zdecydowanie dominującej pozycji w życiu politycznym Królestwa.

W grudniu 1906 r. objął redakcję „*Gazety Polskiej*”. W lutym następnego roku został wybrany posłem do rosyjskiej II Dumy, w której został przewodniczącym koła polskiego. Napisał książkę „*Niemcy, Rosja i kwestia polska*”, w której przedstawił położenie polityczne Polski i jej zaborców. Główne założenia książki były następujące: największym zagrożeniem dla Polaków były Prusy i ich polityka germanizacji, która doprowadziłaby do proletaryzacji narodu polskiego, zaznaczał, iż dla Prus kwestia istnienia państwa polskiego była kwestią „*być albo nie być*” Prus. Ponadto tereny zagarnięte przez Prusy należało rozpatrywać jako kolebkę państwowości Polski. W książce wskazywał, że dla Rosji i Austrii kwestia polska była wyłącznie problemem lokalnym, podczas gdy dla Niemiec zasadniczą sprawą powiązaną z ich ekspansją w kierunku wschodnim. Z tego względu Dmowski uważał, że Niemcy będą przeciwstawiać się porozumieniu Polaków z Habsburgami i ewentualnym wzmocnieniu pozycji polskiej w Austro-Węgrzech, a także będą próbować współpracować z Rosją przeciw Polsce. Zaprezentował pogląd, iż Rosja umożliwia polityczne zjednoczenie Polaków, choć zaznaczył, że „*rozwiązanie kwestii polskiej leży w rękach Rosji*” i jednoznacznie stwierdził, iż nie chodzi mu o Kresy, lecz wyłącznie o tereny Królestwa Kongresowego.

Zgodnie z programem wszechpolskim, stał na stanowisku, że sprawę Polski należy łączyć z przymierzem francusko-rosyjskim przeciw Niemcom. Obawiając się, że Rosja wciąż jest niezdecydowana pomiędzy Berlinem a Londynem, starał się przekonać Rosję o swej i Polaków lojalności do Imperium Rosyjskiego. Uczynił to, stając po stronie ruchu neosławistycznego, którego głównym założeniem była wspólna obrona narodów słowiańskich przed ekspansją Niemiec oraz przekształcenie Austro-Węgier w federację narodów słowiańskich. Czyniąc to zamierzał przenieść dialog z poziomu polsko-rosyjskiego na międzynarodowy podczas Kongresu Słowiańskiego w Pradze, co zmusiłoby Rosjan do traktowania Polaków jako równorzędnego partnera. Jednakże jego wysiłki spotkały się z nikłym odzewem ze strony rosyjskiej. W samym kraju wielu Polaków było zszokowanych jego postawą i prorosyjskim nastawieniem, co spowodowało, iż w latach 1907–1909 z Ligi Narodowej odeszło około 20% członków, a wiele pobocznych organizacji zerwało z nią kontakty. Rosjanie zaś zażądali zgody na odłączenie od Królestwa Kongresowego regionu Chełmszczyzny i przyłączenie jej do Guberni Kijowskiej w zamian za znikome zwiększenie autonomii. Także i inne działania rządu rosyjskiego wskazywały wyraźnie, że apele Dmowskiego pozostały bez odpowiedzi. Wybrany, do III Dumy, w lutym 1909 r. złożył mandat, gdy został przegłosowany na posiedzeniu partii.

Pomimo tego, organizacyjnie i politycznie endecja wzmocniła się w Królestwie Kongresowym, zaś Dmowski zdecydował o nieschodzeniu z kursu pojednania z Rosją. Organizacyjne i wyborcze sukcesy Narodowi Demokraci przeżywali w zaborze pruskim, zakładając swe struktury w 1909 r. w Poznaniu, a w 1911 r. na Pomorzu. Miejscem niepowodzeń endecji była natomiast Galicja, gdzie przegrywali z stronnictwem konserwatystów i organizacją Wincentego Witosa.

W 1912 r. ponownie wystartował w wyborach do IV Dumy i przegrał z członkiem PPS-Lewicy Jagiełłą. Po zjeździe Rady Głównej Ligi Narodowej w dniach 4.–7. lipca 1913 r. w Berlinie, wyjechał na ponad 4 miesiące do Algierii i Neapolu.

Ostatnie półrocze przed wybuchem wojny poświęcił w całości wielkiej aktywności politycznej, której celem było przygotowanie ruchu narodowego na rychły konflikt zaborców.

Od wybuchu I Wojny Światowej konsekwentnie działał na rzecz klęski Niemiec, utworzył w Warszawie Komitet Narodowy Polski, stojący na gruncie manifestu wielkiego księcia Mikołaja Mikołajewicza Romanowa do Polaków z 14. sierpnia 1914 r. W reakcji na rosyjską odezwę do Polaków z sierpnia 1914 r., w specjalnej depeszy do wielkiego księcia Mikołaja Mikołajewicza wyraził: „głębokie wzruszenie orędziem”.

Po zajęciu Warszawy przez Niemców wyjechał do Petersburga, gdzie brał udział w pracach komisji polsko-rosyjskiej, mającej ustalić zasady przyszłej autonomii Królestwa. W 1915 r. udał się przez Finlandię i Szwecję na Zachód i rozpoczął akcję na rzecz Polski w stolicach zachodnich państw Ententy. Odbił podróże do Rzymu i Lozanny. W lutym 1916 r. złożył memoriał na ręce ambasadora rosyjskiego w Paryżu – Izwołskiego, w którym po raz pierwszy wysunął niepodległość Polski, jako realny plan polityczny – został on negatywnie przyjęty przez stronę rosyjską. 11. sierpnia 1916 r. za cykl wykładów, otrzymał doktorat honoris causa na Uniwersytecie w Cambridge.

W lipcu 1917 r. rozesłał czołowym przedstawicielom świata politycznego państw zachodnich memoriał pt. „*Problems of Central and Eastern Europe*”, w którym sformułował program terytorialny przyszłej niepodległej Polski. Został prezesem utworzonego przez siebie w Lozannie Polskiego Komitetu Narodowego uznanego przez państwa zachodnie za oficjalne przedstawicielstwo narodu polskiego, którego zadaniem było odbudowanie państwa polskiego oraz sprawowanie opieki cywilnej nad Polakami przebywającymi na terenie państw zachodnich. We Francji, z jego inicjatywy, została zorganizowana 100000. Błękitna Armia, która po przetransportowaniu wraz z pełnym wyposażeniem do Polski, stała się podstawą odradzającego się Wojska Polskiego w trudnym okresie walk o granice.

Był pierwszym uznanym przedstawicielem państwa polskiego, gdy wziął udział w pierwszym posiedzeniu konferencji, które się odbyło 18. stycznia 1919 r. w siedzibie francuskiego ministerstwa spraw zagranicznych na Quai d'Orsay w Paryżu. Zaproszenia do udziału w konferencji rozsyłał rząd francuski. Zaproszenie takie otrzymał Komitet Narodowy Polski w Paryżu, uznany przez państwa sojusznicze za reprezentację interesów narodu polskiego.

Komitet mianował Dmowskiego przedstawicielem Polski. List wystosowany przez Komitet do sekretariatu konferencji brzmiał jak następuje „*Le Comité National Polonais désigne Monsieur Roman Dmowski comme délégué de la Pologne à la Conférence interalliée des préliminaires de Paix*”. Podpisali list: zastępca przewodniczącego Komitetu Maurycy Zamoyski i sekretarz – Józef Wielowieyski.

Nominacja ta, po porozumieniu się Komitetu z rządem, jaki powstał w Warszawie, została potwierdzona aktem z 8. maja 1919 r., w którym Naczelnik Państwa Józef Piłsudski mianował Ignacego Paderewskiego, Romana Dmowskiego przedstawicielami rządu polskiego, a Kazimierza Dłuskiego, zastępcą przedstawicieli na konferencję pokojową.

Dmowski swą koncepcję - wizję Polski, przedstawił w pięciogodzinnym przemówieniu. Przedstawił problemy wewnętrzne i międzynarodowe Polski oraz zaprezentował zakres roszczeń terytorialnych wobec byłych zaborców. Zdaniem przedstawicieli II Rzeczypospolitej, Polska powinna mieć odpowiednio duże terytorium oraz odpowiednio dużą liczbę ludności, aby móc się obronić zarówno ze wschodu – przed ZSRR – jak i z zachodu przed Niemcami. 29. stycznia wygłosił na posiedzeniu Rady Dziesięciu, 5. godzinne exposé dotyczące całości polskich żądań (które sam przekładał na język angielski i francuski, gdyż nie ufał obcym tłumaczom, którzy wcześniej niedokładnie tłumaczyli jego słowa). Zdaniem niektórych komentatorów, zaimponował słuchaczom umiejętnością improwizacji, logiką wywodu i znajomością tematu.

W trakcie konferencji działalność Dmowskiego, równoległe z działaniami powstańczymi i wojennymi w kraju, odegrała kluczową rolę w kształtowaniu granic Polski. Po przyjeździe do Paryża Paderewskiego, który jako premier objął główną rolę w negocjacjach, Dmowski zszedł chwilowo na drugi plan, działając przez jakiś czas w komisji do spraw Ligi Narodów.

28. czerwca 1919 r. w sali zwierciadlanej Wersalu, Dmowski wraz z Paderewskim podpisali traktat wersalski, przywracający formalnie Polskę na mapę Europy.

Rokowania doprowadziły do uznania Polski z Wielkopolską i Pomorzem Gdańskim, nakazania referendum na Warmii, Mazurach i Górnym Śląsku oraz ustanowienia Wolnego Miasta Gdańska. 10. września Dmowski podpisał także traktat pokojowy koalicji z Austrią w Saint-Germain. Dmowski był zwolennikiem inkorporacyjnej koncepcji wschodniej granicy Polski, pozostającej w opozycji do federacyjnych planów Piłsudskiego. Ostatecznie wizja postulowanych przez Dmowskiego granic w sporej części pokrywała się z granicami II RP. Również, po fiasku koncepcji federalistycznej, ostatecznie zrealizowana została idea inkorporacji ziem wschodnich.

Anglia i Stany Zjednoczone obawiały się przewagi Francji w sojuszu z Polską, dlatego przeforsowały stworzenie wolnego miasta w Gdańsku i uznanie Prus Wschodnich jako części Niemiec. Wówczas marszałek Francji Ferdynand Foch wskazał na Gdańsk i przepowiedział, że w tym miejscu rozpocznie się druga wojna światowa. Odrzucenie przez Wielką Brytanię i Stany Zjednoczone żądań Dmowskiego osłabiło bardzo strategiczną sytuację Polski w stosunku do Niemiec. Ferdynand Foch, marszałek Francji i Polski i Wielkiej Brytanii powiedział; „...*to nie jest pokój, to dwudziestoletni rozejm*” i nie pomylił się ani o rok.

W wyniku Konferencji w Wersalu, Niemcy miały wypłacić odszkodowania, reperacje wojenne za faktycznie poniesione straty w wyniku działań wojennych wywoływanych przez Niemcy. Komisja Odszkodowań, na życzenia Francuzów w 1921 r., oszacowała na 132 miliardy marek w złocie. Niemcy jak zwykle nigdy nikomu nie zapłaciły feniga. Traktat nie rozwiązał problemów Polskiego Śląska, Księstwa Cieszyńskiego, Gdańska, Wielkopolski.

Dużym osiągnięciem Traktatu Wersalskiego było powołanie Ligi Narodów (League of Nations, Société des Nations). Powstała z inicjatywy Prezydenta Stanów Zjednoczonych Wilsona. Statut Ligi został przyjęty przez konferencję pokojową 28. czerwca 1919 r. Stał się częścią traktatu wersalskiego i wszedł w życie po ratyfikacji 10. stycznia 1920 r. Celem Ligi Narodów było utrzymanie Światowego pokoju. Ale tego pokoju nie utrzymano.

Francja odzyskała obszary utracone w 1871 r. tj. Alzację i północno-wschodnią Lotaryngię. Zagłębie Saary miało pozostawać pod zarządem międzynarodowym przez piętnaście lat, po czym plebiscyt miał rozstrzygnąć o jego przynależności do Niemiec lub Francji.

Belgia uzyskała (zatwierdził to plebiscyt w 1920 r.) dwa pograniczne powiaty dotąd należące do Prus: Eupen i Malmedy, z ludnością walońską.

Polska odzyskała znaczną część ziem zabranych jej przez Prusy w I i II Rozbiorze: większą część Wielkopolski i znaczną część byłych Prus Królewskich (zwanych pod zaborem: Prusy Zachodnie), z niewielkim jednak dostępem do morza (144 km); ponadto po plebiscycie na Górnym Śląsku w 1921 r. i III Powstaniu śląskim część górnośląskiego zagłębia przemysłowego z Katowicami i Chorzowem.

Dania uzyskała po plebiscycie przeprowadzonym w 1920 r. północną część Szlezewiku, o zdecydowanej przewadze ludności duńskiej.

Gdańsk z przyległymi gminami i miastami Oliwą i Sopotem stał się Wolnym Miastem o charakterze odrębnego państwa, ale z włączeniem w skład terytorium celnego Polski i zapewnieniem jej szerokich uprawnień w porcie gdańskim.

Czechosłowacja uzyskała mały skrawek Górnego Śląska, tzw. Kraik hulczyński, na południe od Raciborza, o ludności złożonej z Morawców, mówiących narzeczem czeskim.

Luksemburg, który wchodził w skład obszaru celnego Niemiec, został z niego wydzielony.

Zwycięskie mocarstwa postawiły w stan oskarżenia cesarza Wilhelma II za: „*najwyższą obrazę moralności międzynarodowej i świętej powagi traktatów*”. Ustanowiono specjalny trybunał dla oskarżonego władcy, składający się z 5. sędziów z USA, Wielkiej Brytanii, Francji, Włoch i Japonii. Zwrócono się ponadto do rządu Holandii z prośbą o wydanie cesarza (odmówili). Niemcy zostały zobowiązane do przekazania na wniosek mocarstw osób oskarżonych o popełnienie w czasie wojny czynów uznanych za zbrodnicze, sprzeczne z prawami i zwyczajami wojennymi. Oskarżeni o popełnienie czynów przeciwko obywatelom danego mocarstwa mieli być sądzeni przed trybunałem tego państwa.

Tytułem zagwarantowania przestrzegania traktatu przez Niemcy, mocarstwa zachodnie zdecydowały się okupować terytorium Niemiec na zachód od Renu na czas od 5. do 15. lat (3 strefy okupacyjne).

Postanowienia traktatu wersalskiego jeszcze przed podpisaniem były kwestionowane przez stronę niemiecką, jako krzywdzące i niewykonalne.

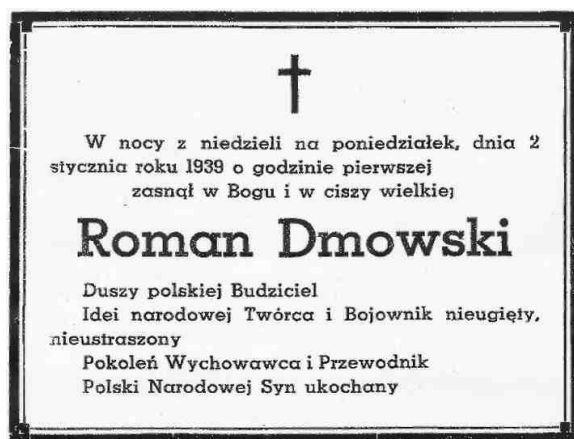
Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, Roman Dmowski został wybranym posłem na Sejm Ustawodawczy w 1919 r.. Z powodu bardzo ciężkiego zapalenia płuc przebywał w Algierze na kuracji, wrócił do Polski dopiero w maju 1920. W czasie inwazji bolszewickiej został członkiem Rady Obrony Państwa. Został posłem do Sejmu Ustawodawczego z ramienia Związku Ludowo-Narodowego. W sierpniu 1920 r. przeniósł się do Poznania. W 1922 r. kupił resztówkę z majątku Chłudowo pod Poznaniem, gdzie mieszkał do 1934 r.. Od 27. października do 14. grudnia 1923 r. był ministrem spraw zagranicznych w gabinecie Wincentego Witosa. Było to jedyne stanowisko rządowe w jego karierze politycznej.

W 1922 r. został honorowym prezesem Młodzieży Wszechpolskiej, natomiast 8. grudnia 1921 r. patronem i filistrem honoris causa Korporacji Studentów Uniwersytetu Poznańskiego „*Baltia*”. W 1927 r. otrzymał nagrodę literacką im. Jana Kasprowicza. 10. czerwca 1923 r. otrzymał tytuł doktora h.c. Uniwersytetu Poznańskiego w dziedzinie filozofii. W tym okresie prowadził aktywną działalność publicystyczną.

W odpowiedzi na Przewrót Majowy postanowił zintensyfikować działania na rzecz zjednoczenia ruchów narodowych i katolickich. W grudniu 1926 r. założył Obóz Wielkiej Polski, w którym został prezesem Wielkiej Rady OWP, a następnie w 1928 r. Stronnictwo Narodowe. Napisał szereg książek, między innymi: „*Kościół, naród i państwo*”, „*Przewrót*”, „*Świat powojenny i Polska*”, „*Zagadnienie rządu*”, a także „*Dziedzictwo*”.

Po zdelegalizowaniu przez rząd sanacyjny OWP wzmógł swoją aktywność. Odgrywał decydującą rolę w przemianach organizacyjno-personalnych SN w latach 1934–1935. W 1934 r. sprzedał swoją posiadłość pod Poznaniem i przeniósł się do Warszawy. Zamierzał napisać wielkie dzieło podsumowujące doświadczenia kultury narodów europejskich, którego ostatecznie nie ukończył – ukazały się jedynie fragmenty. Po udarze mózgu, który przeszedł w 1937 r., wyprowadził się do przyjaciół na wieś. Po Wigili w 1938 r. dostał nowego ataku, częściowego paraliżu i ponownego zapalenia płuc.

Zmarł **75 lat temu w nocy z 1. na 2. stycznia 1939 r.** w Drozdowie pod Łomżą, gdzie spędził kilka ostatnich lat swojego życia. Do końca pozostał niekwestionowanym liderem Narodowej Demokracji.

W jego pogrzebie, według źródeł wzięło udział 100000 osób. Zdaniem organizatorów, mogło wziąć udział nawet 200000 osób, co czyniłoby go największą manifestacją narodową okresu międzywojennego.

Pochowany został w grobie rodzinnym na cmentarzu Bródnowskim.

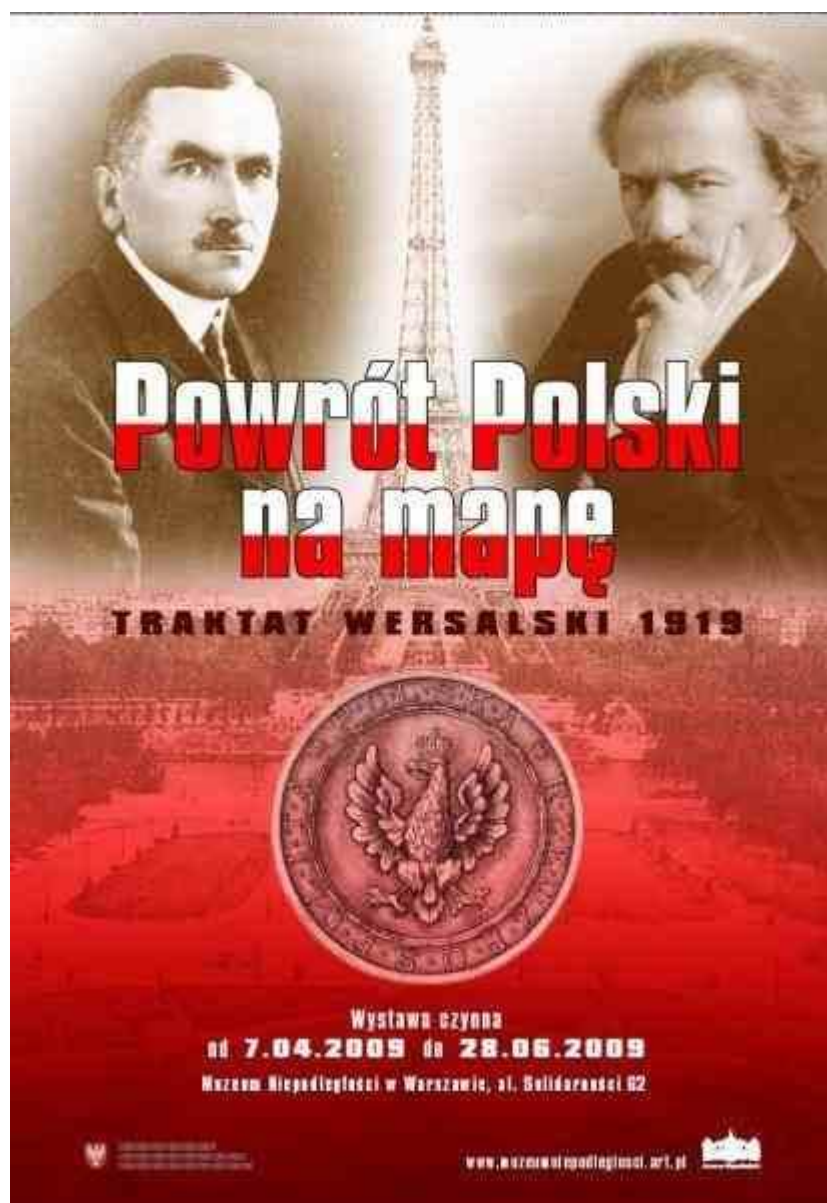
Grób Romana Dmowskiego

8 stycznia 1999 r., w sześćdziesiątą rocznicę śmierci Roman Dmowski, Sejm RP docenił jego zasługi uchwałą:

„W związku z 60 rocznicą śmierci Romana Dmowskiego Sejm Rzeczypospolitej Polskiej wyraża uznanie dla walki i pracy wielkiego męża stanu na rzecz odbudowania niepodległości państwa polskiego i stwierdza, że dobrze przysłużył się Ojczyźnie. W swojej działalności Roman Dmowski kładł nacisk na związek pomiędzy rozwojem Narodu i posiadaniem własnego państwa formułując pojęcie narodowego interesu. Oznaczało to zjednoczenie wszystkich ziem dawnej Rzeczypospolitej zamieszkałych przez polską większość, a także podniesienie świadomości narodowej wszystkich warstw i grup społecznych. Stworzył szkołę politycznego realizmu i odpowiedzialności. Jako reprezentant zmartwychwstałej Rzeczypospolitej na Konferencji w Wersalu przyczynił się w stopniu decydującym do ukształtowania naszych granic, a zwłaszcza granicy zachodniej. Szczególna jest rola Romana Dmowskiego w podkreślaniu ścisłego związku katolicyzmu z polskością dla przetrwania Narodu i odbudowania państwa.”

Solidarność PW – Pismo OZ NSZZ „S” w PW wydawane przez Komisję Zakładową
e-mail: nszz@ca.pw.edu.pl; adres internetowy; www.solidarnosc.pw.edu.pl
tel. 234 7872; tel./fax 22 234 53 43